

TEKST TOESPRAAK RALPH PANS OP DONDERDAG 19 NOVEMBER IN AMERSFOORT

Inleidend

Dames en heren, mede namens de NCDO en VNG International heet ik u van harte welkom in de Rijtuigenloods.

De titel van de conferentie van vandaag is 'Grensverleggend actief. Gemeenten in Internationale samenwerking'. Een treffende titel wat mij betreft, want een steeds groter aantal Nederlandse gemeenten is op steeds uiteenlopendere wijze internationaal actief.

Vandaag kijken we achteruit én vooruit. Dat achteruit kijken gebeurt voornamelijk aan de hand van twee recent uitgevoerde onderzoeken. Het vooruit kijken gebeurt door een aantal van de sprekers, zal verder vorm krijgen in de werksessies en zal tot een hoogtepunt komen met een oproep van jonge raadsleden aan het einde van de dag.

Dames en heren, in deze bijzondere ambiance bieden we u vandaag de gelegenheid om elkaar te ontmoeten, om ervaringen uit te wisselen en om na te gaan hoe we het gemeentelijk internationaal beleid de komende periode verder kunnen versterken.

Ik neem nu graag de gelegenheid om de belangrijkste resultaten van beide onderzoeken te presenteren.

In het eerste onderzoek werd gekeken naar de kwaliteit van het zogenaamde LOGO South programma. Het tweede onderzoek had betrekking op de stand van zaken van het gemeentelijk internationaal beleid. De kans is groot dat uw gemeente aan dat onderzoek heeft meegedaan.

1. Onderzoek naar effectiviteit LOGO South programma

Op verzoek van VNG International heeft een team van onderzoekers verbonden aan de Universiteit Utrecht en de Universiteit van Amsterdam, daarbij geassisteerd door buitenlandse experts, onderzoek gedaan naar de kwaliteit van het LOGO South programma.

Dit programma richt zich op het versterken van lokaal bestuur in ontwikkelingslanden als dienstverleners, aanjagers van economische ontwikkeling en armoedebestrijding. Er nemen ruim 50 Nederlandse gemeenten en een aantal waterschappen, provincies en nutsbedrijven aan deel, uiteraard met hun partners in ontwikkelingslanden. Daarnaast werkt VNG International met een 12-tal verenigingen van gemeenten aan dezelfde doelen.

Het programma wordt gefinancierd door het Ministerie van Buitenlandse Zaken en uitgevoerd door VNG International.

Belangrijk doel van de evaluatie is om aanbevelingen te doen voor een follow-up programma, dat in zou moeten gaan op 1 januari 2011.

Het onderzoek is nog niet volledig afgerond, maar ik kan nu al een paar voorlopige conclusies met u delen.

- **Ten eerste:** Over het algemeen kan aan het LOGO South programma een grote mate van efficiëntie en effectiviteit worden toegeschreven. De thema's in de respectievelijke landenprogramma's zijn relevant en sluiten over het algemeen goed aan bij landelijk beleid en de prioriteiten op lokaal niveau. Ook op projectniveau zijn belangrijke resultaten bereikt.
- **Ten tweede:** Een belangrijke conclusie is dat het programma gunstig afsteekt ten opzichte van andere programma's op het gebied van internationale samenwerking. Dit komt o.a. omdat de twinnings (samenwerkingsverbanden tussen gemeenten) in veel gevallen voortbouwen op bestaande relaties en goed zijn ingebed in de lokale bestuurlijke structuur. Er hoeven geen nieuwe projectteams opgetuigd te worden en er is veel wederzijds vertrouwen tussen de Nederlandse en de Zuidelijke partners, wat het ook eenvoudiger maakt om kritiek aan elkaar te uiten én te incasseren. De frequente dialoog en uitwisseling tussen collega's die elkaars taal spreken (de zogenaamde 'collega tot collega' benadering) komt de kwaliteit van de projecten en van het programma als geheel ten goede.
- **Ten derde:** Hoewel het bij de financiering van de twinning projecten in het LOGO South programma – in vergelijking met andere programma's van Internationale Samenwerking – om relatief beperkte bedragen gaat, is de impact ervan aanzienlijk. Dat heeft in de eerste plaats te maken met de enorme inzet van de Nederlandse partners, zowel wat betreft algemene coördinatie als het aanreiken van professionele expertise bij het uitvoeren van de projecten in de partnergemeenten. Ook bij de Zuidelijke partners trof het evaluatieteam vaak een grote inzet en enthousiasme aan. De evaluatoren waren onder de indruk van de omvang en variëteit van de leereffecten die bereikt worden in twinnings. Opvallend is ook dat de partners aan beide zijden van de twinnings in staat blijken om substantiële additionele middelen uit andere bronnen aan te trekken, waardoor aanzienlijke multiplier effecten ontstaan.

U kunt zich voorstellen dat ik blij ben met deze conclusies. Ze bieden perspectief voor de continuering van het LOGO South programma na 2010, en daarmee voor de huidige en toekomstige samenwerkende gemeenten uit Nederland en uit ontwikkelingslanden.

Het is echter niet alleen maar hosanna wat betreft de evaluatoren. Er wordt ook een aantal kritische noten gekraakt, welke door de collega's van VNG International zullen worden meegenomen in het voorstel voor een nieuw LOGO South programma. De belangrijkste kritische kanttekening betreft de constatering dat projectvoorstellen in veel gevallen te ambitieus zijn en dat geformuleerde doelstellingen niet altijd even realistisch zijn. Met name (veranderende) politieke condities kunnen de geplande realisering van projecten belemmeren. Daardoor moeten projectvoorstellen van jaar tot jaar worden bijgesteld.

Zelf benadruk ik graag dat we er alles aan zullen doen om in samenspraak met minister Koenders het programma zó voort te zetten dat de administratieve belasting ervan voor de deelnemende gemeenten en stuk omlaag gaat.

2. Onderzoek naar de stand van zaken op het terrein van gemeentelijk internationaal beleid anno 2009

Voor de derde keer in tien jaar presenteert de VNG een rapport over de stand van zaken van het gemeentelijk internationaal beleid. Net als voorgaande keren gebeurt dit met financiële ondersteuning van de NCDO, de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling. De NCDO betreft mensen en organisaties in Nederland, waaronder VNG International, bij internationale samenwerking en ondersteunt hen met informatie, subsidie en adviezen.

Het rapport bestaat uit twee delen. Het eerste en grootste gedeelte betreft een beschrijving van de resultaten van een onder alle Nederlandse gemeenten gehouden schriftelijke enquête. De resultaten van deze enquête staan niet op zichzelf, maar worden waar dit nuttig en mogelijk is vergeleken met de uitkomsten uit 1999 en 2005. Om een goed begrip te krijgen van de resultaten van de enquête hebben VNG International medewerkers namens de VNG een vijftigtal gesprekken gevoerd met betrokken portefeuillehouders. De informatie uit deze gesprekken is verwerkt in het tweede gedeelte van dit rapport, dat een meer beschouwende analyse geeft van de resultaten van de enquête.

Opvallend is dat het beleidsterrein de afgelopen 10 jaar aan diversiteit heeft gewonnen. Waar gemeentelijk internationaal beleid eerst voornamelijk werd opgevat als 'stedenbanden', 'ontwikkelingssamenwerking' en 'bijdrage aan de maatschappelijke transformatie in Midden- en Oost-Europa' is nu duidelijk sprake van verbreding en verdieping van het terrein. Werd in de vorige rapporten nog de term gemeentelijke internationale samenwerking gehanteerd, vanaf nu spreken we bewust van **gemeentelijk internationaal beleid**. Hiermee wordt met name de verdieping van het terrein benadrukt. De term 'internationaal beleid' onderschrijft bovendien dat voor steeds meer gemeenten internationaal actief zijn niet (meer) beperkt blijft tot een aantal op zichzelf staande activiteiten. Deze gemeenten zien hun internationale activiteiten als een volwassen en integraal onderdeel van het gemeentelijke werkterrein. Een terrein dat bewust ondersteund en ingebed wordt in beleid.

In de raadsperiode 2006-2010 is de aandacht van Nederlandse gemeenten voor internationaal beleid in bescheiden mate toegenomen. Zowel het percentage actieve gemeenten als de beschikbare middelen zijn per saldo licht gestegen. 77% van alle gemeenten is nu actief op het terrein van internationaal beleid. Dat is een kleine toename ten opzichte van 2005 (toen 72%) en 1999 (76%).

Van de gemeenten die ervoor kiezen niets te doen op het terrein, geeft 37% hiervoor de principiële reden dat het geen gemeentelijke taak is. Geëxtrapoleerd komt dit neer op 8% van alle Nederlandse gemeenten. De gemeenten die deze principiële reden aanvoeren, vallen volledig in de gemeentegrootteklassen tot 50.000 inwoners. De rijksoverheid zelf heeft deze opvatting, dat internationale samenwerking geen gemeentelijke taak zou zijn, al in het begin van de jaren '70 verlaten. De laatste 20 jaar draagt het Ministerie van Buitenlandse Zaken zelfs financieel bij aan gemeentelijke samenwerking met ontwikkelingslanden en landen in Oost-Europa. En ook op Europees niveau zijn er talrijke programma's en faciliteiten om de betrokkenheid van lokale overheden in internationale samenwerking te vergroten, zowel direct over de grens als met ontwikkelingslanden.

Overigens blijven de gemeentelijke uitgaven voor internationaal beleid over het algemeen bescheiden. Over het geheel genomen zijn de uitgaven in de huidige raadsperiode licht gestegen. Dat was ook bij de onderzoeken van 2005 en 1999 het geval.

Het terrein van de gemeentelijke internationale samenwerking is de afgelopen jaren nadrukkelijk verbreed. Dat werd in 2005 al duidelijk zichtbaar en heeft zich sindsdien verder doorgezet. Steeds vaker gaan gemeentelijke beleidsnota's niet alleen over de samenwerking met de stedenbanden, maar bestrijken ze bijvoorbeeld ook de op economische versterking gerichte internationale activiteiten, de deelname in Europese kennisnetwerken, enz.

En waar lange tijd solidariteit met kansarmen elders in de wereld de voornaamste insteek voor gemeentelijke internationale samenwerking was, is het inmiddels heel gebruikelijk een verbinding te zoeken met belangen in de eigen gemeente. Dat kan uiteenlopen van de al genoemde economische versterking, tot het vergroten van de eigen ambtelijke kennis en expertise, het versterken van de maatschappelijke cohesie in de eigen gemeente, tot een meer integrale aanpak van het streven naar duurzaamheid.

Zeker op nationaal niveau treedt de laatste jaren een verharding in de politieke verhoudingen op. Die gaat gepaard met een neiging bij een deel van de spelers om zich sterk te profileren op de 'alledaagse problemen dicht bij huis', zonder zich veel te bekommeren op de complexe, veelal mondiale, context of achtergrond van die problemen. Daarmee is de internationale samenwerking de afgelopen tijd weer meer onderwerp geworden van politieke strijd en polarisatie.

Uit de gesprekken met portefeuillehouders komt naar voren dat er over het algemeen in de gemeenteraden nog steeds een breed politiek draagvlak is voor het gemeentelijk internationaal beleid. De verwachting is echter dat eerdergenoemde tendens zich op veel plaatsen ook op lokaal niveau zal gaan voordoen.

Uit de enquête komt naar voren dat de toename van de aandacht voor gemeentelijk internationaal beleid vaker wordt toegeschreven aan het College dan aan de Raad, terwijl dat bij afnemende aandacht omgekeerd is. Datzelfde beeld kwam naar voren in het onderzoek van 2005. Toen klopte het nog met ons eigen beeld, maar nu wijkt het in elk geval gedeeltelijk af van de informatie uit de gespreksronde en van andere gegevens die VNG International heeft verzameld. De keuze om Millennium Gemeente te worden, een keuze die inmiddels in meer dan 130 gemeenten is gemaakt, is juist opvallend vaak een initiatief vanuit de Raad.

Bij de meer traditionele invulling van de gemeentelijke internationale samenwerking, dus die gericht op stedenbanden met andere gemeenten in West-Europa, Midden- en Oost-Europa en ontwikkelingslanden, was en blijft de betrokkenheid van het particulier initiatief voor gemeenten een belangrijk uitgangspunt. Veelal is hiervoor op lokaal niveau een stichting, vereniging, of platform opgericht, die contacten met de partner onderhoudt en uitwisselingen organiseert op uiteenlopende terreinen en met uiteenlopende groepen. Scholen, sportverenigingen, de culturele sector, gezondheidsinstellingen, en dergelijke nemen hierin nog steeds een grote plaats in. De COSsen, regionale organisatie- en adviesbureau's voor mondiale vraagstukken blijven belangrijke steunpilaren voor het draagvlakversterkende werk op de terreinen ontwikkelingssamenwerking en duurzaamheid.

Hoewel vrijwel alle gemeenten aangeven de particuliere inzet en betrokkenheid van groot belang te blijven vinden, verandert er langzaam maar zeker wel wat aan de relatie. De enquête laat zien dat minder gemeenten subsidie geven. Bovendien verandert de gemeentelijke inzet. Waar voorheen nogal eens een ambtenaar, of ook wel een bestuurder of raadslid, de gemeente vertegenwoordigde in de stichting of vereniging, en in een aantal gevallen ook administratieve ondersteuning bood, hebben de meeste gemeenten die directe betrokkenheid inmiddels beëindigd. Samenwerking en afstemming vinden nu veeleer plaats via jaarplannen of periodiek overleg.

Bij de nieuwere onderdelen van het gemeentelijk internationaal beleid, zoals die gericht op economische versterking, wordt uiteraard zeer sterk de samenwerking met lokale en regionale instellingen, organisaties en bedrijven gezocht. Het beeld is echter nog diffuus. Sommige bestuurders geven aan dat bedrijven hen hiervoor niet nodig hebben en dat bijvoorbeeld het meegaan in handelsmissies absoluut geen toegevoegde waarde heeft, terwijl anderen stellen dat door de officiële betrokkenheid van de gemeente deuren sneller opengaan. Veelvuldig wordt de samenwerking met kennisinstellingen, universiteiten en hogescholen, genoemd als een belangrijk element in de internationale profilering van de eigen regio en de wens de economische positie daarvan te versterken.

Tot besluit

Dames en heren, gemeentelijk internationaal beleid anno 2009 is meer divers dan ooit tevoren. Meer dan ooit tevoren is ook duidelijk dat de grote vraagstukken van deze tijd mondiale vraagstukken zijn, die zich echter wel manifesteren op het lokale niveau. 'Glocalisering' wordt wel eens gebruikt, om die tegenstrijdige tendens van globalisering en tegelijkertijd het toenemende belang van het lokale niveau uit te drukken.

U moet met die tegenstrijdigheden aan de slag: de bedreigingen aanpakken en de kansen benutten. Met uw eigen mogelijkheden en beperkingen. In aanvulling op wat vrijwilligers, instellingen, bedrijven, nationale overheden en internationale organisaties doen.

Mondiaal op eigen schaal dus. De VNG is u daarbij graag van dienst!

Dames en heren, ik wens u veel inspiratie toe bij uw werk op het terrein van de internationale samenwerking. Vandaag hier in de Rijtuigenloods en vanaf morgen weer in uw eigen gemeenten, samen met al uw betrokken partners.

(Noot: voor alle deelnemers ligt aan het einde van de dag een exemplaar van het onderzoeksrapport 'Mondiaal op eigen schaal' klaar bij de registratie tafel, dat mag je nog melden).